„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом на целом табаку а уторницом на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у злату)
на годину 32 дин., на пола године 16 дин., на четврт године 8 динара.

ЗАСТАВА.

ЛИСТ целокупне српске народне слободоумне странке.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од ситне врсте оваких ситних слова, за које се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

НЕНАПЛАЋЕНА ПИСМА не примају се.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 195. У Новом Саду у петак 15. децембра 1889. ГОДИНА XXIV.

ДА ИМ ЗАПУШИМО УСТА!

„Човека не може нико осрамотити, док се сам не осрамоти.“
Срп. нар. пословица.

У српском народу сачувала се прича из давнашњих времена, како нашим старим јунацима и вођама долази у помоћ загоркиња вила, те их у најтежем и најопаснијем часу помаже и светује. — Та је прича постала због тога, што су наши прваци у оно доба били толико велики умом и срцем, да народ није могао ни помислити, да су они такви из своје снаге и своје памети, но им је измислио као помоћницу загоркињу вилу.

Тако је било пре. — Али ако неке наше данашње вође и прваци узраде овако како су почели, наш народ и опет неће моћи веровати, да је то било без ичијег мешања, те ће измислити другу причу, коју ће чак и наши унуци причати једно другом. Та ће прича гласити овако: „У годинама 1884.—1890., кад год је било важно и судбоносно доба по наш народ, онда је увек долазила врана, те је испијала нашим „првацима“ мозак.

Дај боже, да се не деси овако, ал ја се јако бојим, да ће се тако десити!

Августа месеца 1885. год. стајали смо као и данас, на прагу нашег народно-црквеног сабора. Годину дана пре тога, беше наша народна војска разбијена, растурена, те је једва пошло за руком, да се прикупи и сабере. У исти мах, док се то дешавало, требало је водити и тешку, одлучну и истрајну борбу против Германа Анђелића и његових намера.

И једва се некако прибрасмо, и једва да речеш боже помози, кад у најгоре доба, пред сам сабор, устаде, нит знаш зашто ни кроште, др. Илија Вучетић, те је у „С. Колу“ заподео борбу, да поцепа и завади оне, који се беху уједно искупили. И он завитла пером, те стаде ударати на „Заставу“, која пуних 8 месеци није излазила из борбе против Германа, и он удари на млађе наше људе, који су понајвише водили ту борбу, називајући их превратницима — демагозима и социјалистама. То је он нашао за нужно да рече пред сабор народу, па и влади.

То беше први трн, забоден у здраву ногу.

Од оно доба се раздор још јаче ширио, и данас, кад стојимо и опет на прагу нашег народно-црквеног сабора, излази књижица, са насловом: „Прва реч пред сабор.“ И та прва реч, ђаволски личи на ону стару Вучетићеву реч; та прва реч и опет нас потказује влади и свакоме као опасне; та прва реч и опет није ништа друго, него — трн.

Јесте трн, ал сад је тај трн забоден у болесну ногу.

Па ко је писао ту „прву реч“? — Од кад је др. Вучетић после оне своје речи 1885. године извукао своје, нико се није потписао именом на ову данашњу реч, већ је на књизи назначено, да ју је писао: „Омладинац из старе школе“.

Нећу никога да сумњичим; нећу да судим ни по наличности, но свакојако је писац те књижице исто онако паметан и родољубив, као што то беше др. Вучетић 1885. године. Др. Вучетић се може задовољити с тим, кад му ево јавно признајем, да је његов начин борбе од 1885. године нашао достојног последователя. Сад би већ могао мирно умрети, као оно Симеон богопримац, јер су очи његове сагледале, да има некога, који га је — схватио.

Мени се лично најмање може пребацити, да волим новинарске препирке. Ја сам вазда полазио са тог гледишта, да човека нико не може упрљати, ако се он сам, својим радом не упрља, па сам се и равнао по томе. Стотину пути су ме нападали у „Нашем Добу“, хиљаду пути у „Бранику“; ја на то обично ни главе окретао нисам. Шта више, кад сам видео, да је „Браник“ ставио себи у задаћу, да се по сваку цену препире са „Заставом“, само да би постао занимљивији, ја сам прекинуо препирку и изјавио, да том листу никад ни на што одговарати нећу. (Онда ми је био пребацио, да сам непријатељ народном позоришту и да хоћу позориште да оборим.) Људи око „Браника“ знаће најбоље шта им је циљ, али су ти „стари борци“ били још увек млади за то, да ме наведу на танак лед, те да ја понизим „Заставу“ до просте новинарске ни ларице.

Познато је, шта се десило онда, кад је „Браник“ имао у рукама ону моју изјаву, да му нећу одговарати. Његови господари, били су сигурни, да ја нећу изићи на среду и рећи им: „Лажете бестидници“, па су најгоре извртали. И као што на заједничком ђубришту има сваки права да изручи своје ђубре, тако је „Браник“ отворио своје стунце свакоме, да у њему изручује своју злоћу и гадне грдње против мене. Људи ма које странке, старо и младо, све је то долазило, само ако је хтело, да се натресе надамном јер је сваки знао, да ја на нападаје који тамо излазе, нећу одговарати.

Ја сам мирно гледао и чудио се послу „озбиљних људи“, који су мислили, да ће тиме убити мене, а не себе.

У последње време изнешено је нешто у „Бранику“ против мене, што човек обично врло тешко може да отрпи. Отрпео сам и то, ма да су ме многи моји пријатељи питали: „Па докле тако?!“ — Ја сам остао при своме; био сам тврдо уверен, да би се највећма обрукао, осрамотио, понизио и обесчастио, кад би морао још „Бранику“ одговарати.

Но оно, што ме је „Браник“ неколико пута питао, а ја му не хтедох одговорити, пита ме данас и незнани писац књижице: „Прва реч пред сабор“.

Да се не тиче гадне и врло ниске клевете, тешко би одговорио том незнаном „омладинцу старе школе“. Но како има људи, који би може бити рекли: „Та некоме тек мораш одговорити, јер ово ти не каже више „Браник“, него други, решио сам се, да одговорим.

И кад већ мора бити одговора, одговорићу тако, да у кратко додирнем све, што год се износи у тој првој речи пред сабор. Гледаћу да писцу те речи запушим уста.

I.

Дакле: „Прва реч пред сабор!“

У тој првој речи, која захвата неких 22 стране, понајзанимљивије су прве речи, или ако хоћете прве стране.

Отпочиње се с Милетићем. С најдубљим поштовањем, пада писац пред Милетићем ничице у прашину. „Генијалан ум, чврст, челичан карактер, који је својим истрајним, поштеним радом створио свест у народу.“ Тим речима описује писац заслуге Милетића, па онда додаје: „Грдни су напори овога човека, велике заслуге овог велеума и народ му их српски нигда заборавити неће!“

Са дубоким поклоном и одличним поштовањем, окреће се за тим писац од Милетића, те обраћа пажњу на остале „стубове народње.“ Доиста, мора се признати, да је писац употребио врло згодну ћуприју, преко које ће одвести читаоца жељеној мети.

„По себи се разуме,“ вели он, „да ни највећи гениј, ни највећи човек, не може сам ништа учинити; за то је нужно помагача, млого помагача, искрених, умних и карактерних“ . . . „Најзаслужнију улогу око њега (Милетића) играше са правом др. Илија Вучетић, др. Миша Полит и Миша Димитријевић . . . . Ова три човека, које нова омладина толико мрзи, толико грди и пањка, пред народом српским јавно и тајно, били су љубимци Милетићеви, пријатељи Милетићеви, његови главни стубови, главни борци и вође народње.“ И за тим долази, како ће историја српска међу осталим имати да забележи са златним словима и имена поменута три господина.

Но да се историја не би случајно забунила, писац јој уједно указује прстом на неке људе, које треба на сваки начин да уведе у црну књигу. Међу осталима се ту спомиње: Светозар Марковић, Лаза Пачу, Лаза Нанчић, Миша Михајловић, Јаша Томић и други. Па шта су скривили ти људи? Они су, вели писац, у добу најтеже борбе проповедали социјализам, уређивали у Вршцу комунистичко „Српство“, пискарали по чешким и чивутским листовима (којим?) и т. д. Но сума свега излази на то, да ти људи нису имали смисла за борбу нашег народа, јер се н. пр. Нанчић по социјално-демократским радничким скуповима по Бечу учио српској мисли и свести.

Да застанемо мало!

Стоји ли то збиља, као што тврди писац, да су господа „стубови“, више од 20 година радили с Милетићем раме уз раме, „патили се, борили се, па и славили?“ И стоји ли напослетку то, да људи из млађе, нове омладине, не имадоше смисла за народну борбу?

Ово није ново питање; не покреће се оно први пут данас; то је већ давно зарђана, оклепана кеба, коју „стубови“ сваки час потежу иза појаса.

Дакле: „патили се, борили се раме уз раме с Милетићем, па и славили се.“ Оно последње је истина, оно друго стоји тек у пола, оно треће је — лаж. Господа су се славила, и нека им је просто, али се нису патила. Није до душе никаква срамота не патити се, али није ни лепо хвалити се с оним, чега није било. Та замислите само: о једном дру Вучетићу говорити, да се — патио?! То већ прелази сваку границу дрске измишљотине и неистине.

Што се тиче „двадесетгодишње борбе раме уз раме с Милетићем,“ о том би се могло врло много писати. У току тих 20 година, др. Полит на пример, поткопавао је годинама Милетића у „Народу“, и баш год. 1870., кад је Милетић био осуђен и спремао се да оде у Вац, уграбио је др. Полит прилику, да мучки нападне, тако рећи већ затворена човека, да напомиње: „како се племенита душа у неплемениту изопачи“ и да подвикне: „à bas le tyran!“*) (Доле с тиранином!) У 92. броју „Заставе“ од 1870. год. назван је онда др. Полит због тога: „морални и материјални шпекулант“ што сигурно није баш сведочба „борбе раме уз раме.“

Но мрзи ме да се заустављам код оваких ствари. Нека је баш и било борбе раме уз раме с Милетићем, али чим Милетића нестаде са попришта, општа је позната ствар, да су господа „стубови“ године 1879. на црквеном сабору, а за тим 1884. год. осрамотили а делимице и напустили свој барјак. „Стубови“ се почеше крпити и отказивати службу баш онда, кад је на њима било да подрже, а то је доказ, да они и нису били „стубови“, већ пре неке „цираде“ око Милетића.

Но шта ли је то тако страшно с том новом, „неродољубивом“ омладином, која не зна за народносну борбу? Шта хоћете са Светозарем Марковићем? Он је својим радом и животом доказао, да имађаше више родољубља и народне свести од многих и многих „стубова.“ Светозар Марковић је истина учио своје другове да треба радити на радикалном, друштвеном преображају, али је увек говорио и то: „Ми имамо да бијемо две оштре борбе, једну против Турчина за народно ослобођење, а другу против наших рођених угњетача.“ Но ено вам последователя Светозарових. Нашло се међу њима људи, који су се подали, па и продали, (као што је било таких у свима странкама) али школа Светозара Марковића створила је у Србији коло одважни, свесних, родољубивих бораца, створила је данашњу радикалну странку, која је показала, да жудно тежи економским реформама, али јој нико не може и не сме пребацити да је неродољубива и да нема смисла за народносну борбу. Данас се у Србији најјасније види, да су тамошњи власници из чисте политичке шпекулације измислили гадну клевету, да тамошња нова омладина, радикали, немају срца ни осећаја за своју народност и народносну борбу.

А код нас? — Због тога, што смо неки од нас у Бечу посећавали радничке скупове и показивали да нас занимају друштвена питања, одједном не смемо да будемо Срби, нит да имамо родољубља.

Но пустите господо нек дела говоре. Ми се нисмо нигди хвалили, па не износимо ни ово као хвалу, али имајте на уму ово: Кад је букнуо устанак у Херцеговини и Босни, а за тим српско-турски рат, било нас је који смо ишли тамо да се боримо за ослобођење нашег народа. Лаза Нанчић је ухапшен на Дунаву при прелазу, и био је месецима у затвору, али тај Томић који нема народности, ти Красојевићи и други прећоше некако и крвавили су се по Дрини и Јавору. Ми вас не питамо где сте били ви? Знамо ми и одвише добро, да је свака капљица Политове, Вучетићеве и Димитријевићеве крви одвише скупоцена, а да би је требало излагати опасности; увиђамо ми сувише добро, да они имају да изврше велике задаће; осећамо да их народ треба, и да не би могао без њих, али, ваљада ће се признати и то, да је и нами малима и незнатнима сваком своја глава мила.

Ето тако смо чинили онда, кад смо „са радничких скупова“ отишли у Србију.

А кад је дошла несретна 1884. година, па је требало чувати народу образ његов, кад је требало бранити да народ не напусти оно, за што се 20 година борио, и што је најглавније: кад је требало узети пред владом на се одговорност, што се нећемо подати, онда је та нова омладина родољубиво и са пуно пожртвовања учинила своју дужност. Ми не тврдимо да новој омладини припада нека особита заслуга што је онда спашена част нашег народа, (заслуга за то припада на првом месту свести самога народа) али бележимо просту, необориму истину, да је та омладина учинила све, што је могла.

Та омладина може мирно да мете руку на срце — ал како је с вами господо „стубови.“

Но да, нами хоће да се запуше уста са оном старом подвалом: „Ви сте комунисте и анархисте; ви немате народности; вами је Српство последња ствар, само сте у новије доба узели на се маску; ваш рад је притворство, а ми смо само приповнати родољуби, народњаци, стубови народа!“

Ту стару, гадну подвалу, налазимо и у најновијој жалосној књижици, која је против нас наштампана.

Но време је господо да престанете с тим, јер ће вам се већ и мала деца смејати. Та једном се бар само размислите: како изгледа то: У чисто народносним стварима, ми смо на Дрини и Јавору, у Кикинди и Уљми. У Уљми шаљу хусаре на нас, а после Уљме нас апсе. (Да нам и овде не пребаците, да смо били затворени „због своје луде главе,“ примећујемо вам, да је и суд признао, да нема никакве наше кривице, те је обуставио против нас истрагу.) Но вас, који се највише хвалите са неком народносном свешћу, нема нигди тамо. И за чудо: ми радимо за народ притворно; узели смо туђу, (зар вашу?) маску на себе, а ви радите „из убеђења.“ Ми се можемо крвавити, можемо водити најистрајнију уставну борбу — па и онда кад је та борба опасна — а опет смо зато претваралице, којима не треба веровати; а ви кад дође до густог, смете се и повући, и застати и пофалити, па опет, вами — треба веровати. Код нас је све маска, притворност, дволичност, код вас све — родољубље. А глуп вам је онај, који то не разуме. Та да: ви сте ви, а ми смо ми: ко би нас једном мером мерио. Јел те?!

Но не варајте се! Бадава ви говорите,

*) Види 87. број „Народа“ од год. 1870.

како је само простота ув нас. Онако како ви ствари обично изврнете, и онај најпростији мора увидети, да не стоје право.

II.

Да видите, како постаје лаж, и како расте с временом.

Познавао сам човека, кога су неком приликом избацили из кафане. Док је ствар била још нова, није ни покушавао да улепшава то „збитије“. Само је вртео главом и искрено говорио: „Баш су пусници! Ама нисам имао времена да кажем ни а.“ Кад је после неког доба по други пут приповедао тај случај, већ је додао: „Ал сам им казао, да су се све осврта ли.“ После две године дана није баш говорио, како је остао на мегдану, али је с великим задовољством причао, како су сви од реда имали муке, докле га савладаше. Кад је прошла још нека година, слушао сам, где поново прича о оном истом догађају, али сад су му се сви већ дивили, јер је умео врло лепо да представи, како је хватао једног по једног за врат и бацао на улицу.

Љуто се вара сваки онај, који мисли, да се овако што не догађа и код других људи. Треба само покупити све оно, што су наши „стубови“ писали за ово последњих 5—6 година, и ако онда не изађе, да су у свему претекли онога, који је сваке године постајао све већи јунак, а други све веће кукавице, ја крив.

Кад се 1884. године појавило нотабилитетство, те дође до борбе, „стуб“ Миша Димитријевић врло је опширно изнео о свему своје мисли. Он је свом жестином осудио кикиндски програм, а у чланку: „Крвава Уљма“, просуо је доиста сву жуч на нотабилитете, а уздизао нову омладину. Кад је у оно доба Бекић по „Застави“ нападао нову омладину као социјалистичку, Миша Димитријевић је у 29. броју „Српског Кола“ (год. 1884.) у чланку: „Је ли морало бити?“ рекао ово:

„Да, „социјалисте“, то је данас лозинка, са којом се оће да жигошу сви они, који неће драговољно под скут свемоћним господарима у Будимпешти. Та је лозинка била већ наглашена и у брзојаву, што га је „Застава“ из Кикинде“ о конференцији донела. Та да ју је чак и тајна полиција измишљавала, бољу и згоднију лозинку за своје циљи не би могла измислити, него што је ова. **Треба само изустити ту страшну реч социјалиста, па да ти на такву странку гракне народ и влада и народ.** Но нама је овако средство више писко, него страшно.“

Мало даље вели о истој ствари ово:

„Позната је ствар, да се већ од десетак и више година овамо, српска омладина, што се на наукама учи, заносила социјалистичким доктринама и развијала у радикалном правцу. За то цело време није се слободоумна странка никако попуњавала ни занављала млађим снагама, те је и то био малер ове странке. Данас та омладина долази у Кикинду на конференцију, заузима се за народносни програм наш и брани га с највећом ватром одушевљења, и изјављује се најтоплије чак из својих школа изјавама за њега — заиста појав један, који можемо за добитак сматрати, и који би „Застава“ требала с највећом радошћу да поздрави. **Али она на младе људе, на синове свога народа, који у своме идеалном заносу хтедоше да обгрле цео свет, и који данас, кад виде, да су нам многе народне светиње у опасности, залажу сву своју снагу само за свој народ, она на те људе пружа прст непријатељске сумње.**“

Па ко је крив, што је дошло до расцепа у народној слободоумној странци? Кад је дошла „Застава“ у руке данашњег уредника, на нову годину 1885., написао је Миша Димитријевић уводни чланак, у коме је говорио, да је дуже одсуство Милетићево омлитавило одавна живот народне странке. (А где су били „стубови“?) Даље вели, да су многи ступили у ту странку, док је јака била, док су чланови њени могли да задовоље своје личне амбиције или материјалне користи.“ (А кад је молимо лепо та „покварена“ нова омладина прискочила тој странци у помоћ, да ли кад беше изгледа за материјалне користи, или изгледа на затвор?) Но вели М. Димитријевић даље: чим тих изгледа престаде, почеше размицати се и попуштати везе начела, везе пријатељства, везе дисциплине и т. д. „Све је већ било (дакле пре нотабилитетског покрета) распуштено и раскламитано, све је попустило и малаксало, и требао је само један добар удар, па да буде расуло готово.“

За тим црта писац удар нотабилитетски и вели: „Фацит политичке борбе био је тај, да се распала народна слободоумна странка, која је истина била велика и импозантна, али уједно трула и изањала.“

Ето, тако је један главни стуб износио ствар, док је још била нова, и док није било ни могуће друкче писати, јер је свако имао догађаје пред очима.

Но мало по мало, ето дра Вучетића, где пред саборске изборе године 1885. окреће лист. Године 1884. тај „стуб“ се срушио право у блато, јер је писао изјаве по пештанским мађарским листовима, којима хтеде доказати да није он тако жесток народњак; он не пречи кикиндском програму, та он се шта више слаже с главним начелима тог програма. Ал већ годину дана доцније, кад пређе опасност, хтеде др. Вучетић да буде онај стари ватрени присталица бечкеречког програма, али уједно већ поче да руши оно, што се донде створило; јер је у „Српском Колу“ почео да пише како је нова омладина, демагошка, како су то социјалисте и т. д. Тај је жалосни „стуб“ први заметнуо кавгу, али смо ми тврдо уверени, да ће он први и побрати плодове тог раздора. Изићи ће му што је посејао, јер то бива тако, и мора бити тако у свету. Доцније се у том правцу напредовало.

Изишао је и др. Полит из рупе у коју се био завукао, те је до душе у својој књизи: „Рецимо коју“ осудио кикиндску струју, али је уједно осудио и нову омладину, што је „подигла онако велику хајку на творце тог програма.“

И за тим је започела „хајка“ на — нову омладину. Сва три „стуба“ се сложише у том, да ту омладину бар 50 пути недељно назову социјалистичком, анархистичном, да људе око „Заставе“ зову људима од нереда, да им подмећу крв у Уљми, и да као што негде рече Миша Димитријевић „изазивају владу и народ против нас.“ Оно, чега су се некад стидели, оно због чега су негда друге осуђивали, започели су сами.

Треба дакле још једном добро разгледати, шта су ти „стубови“ некад писали, како су испочетка мрвили, а како су доцније све већма искрећали ствар.

И знате ли како се данас с оне стране пише у најновијој жалосној књижици? Пише се, да су нотабилитети добри, ваљани, солидни, али су случајно малко погрешили „Стубови“ су видели да то не ваља, али су их оставили, нек ударе главом о дувар, то ће их освестити, и они ће се вратити натраг и било би опет све добро, сретно и задовољно. (А шта је с оним што је писао Миша Димитријевић 1885. год. да је народна слоб. странка била и пре кикиндске струје трула и изањала?) Но ово задовољство и слогу покварили су људи од нове омладине, јер су они својом дивљом дреком упропастили ствар, својом хајком на нотабилитете сасекли су ћуприју слови, изазвали су расуло, а то су и — хтели.

Дакле све оно, што је др. Полит пре три године у својој књижици „Рецимо коју“ рекао тек завијено, као у некој магли, овде се данас отворено тврди. О једном и истом догађају говорили су ти „стубови“ прво једно, за тим друго, треће, док на послетку не изађе — наопако.

Но шта ћемо, кад човек лако погреши?! Др. Полит је 1884. год. мислио да је народ већ сит борбе, па се повукао. (Он увек мисли, да је народ то исто што он, па кад се он био заморио, мислио је да и народ мора бити свега сит.) Но у том се др. Полит преварио, што је доцније и сам признао. Године 1879. на народно-црквеном сабору, почеше наши „стубови“ неко јадно узмицање; мислили су да ће их то спасти; но доцније је др. Полит изјавио у својој књижици, да су се и у том преварили. Др. Полит је у тој књижици тврдио, да он не може јавно радити, ако му се не да 70.000 фор. да покрене нов, велики лист, јер је, као што рече, „Застава“ лист нове омладине, а „Браник“ није оно, што је „Застава“ пре била. Но он не доби 70.000 фор. па ради сад лепо на „Бранику“, који му пре није ваљао, дакле се и у том преварио. Вучетић и Димитријевић су од год. 1884.—1887. увек тврдили, да се мора мењати бечкеречки програм, јер се већ преживео, а кад дође до збора, они изјавише, да то није нужно, може и без тога бити и да су се преварили, кад су пре друкче тврдили. Пре су им нотабилитети били криви покољу у Уљми, а сад увиђају да су се преварили, јер смо ми криви. Пре смо им били родољубиви и добри, а сад увиђају да немамо ни мрве родољубља, те су се у нами преварили.

На све стране, где год погледаш, наши „стубови“ мењају мишљење, та за бога, пре су били на кривом путу. Но и нотабилитети су били на кривом путу, преварили су се, и је ли чудо, што траже с њима заједницу? И право је тако, јер кад би се ти наши „први“, мудри политичари и даље варали, не би им бар могли нотабилитети ништа пребацивати. И једни и други су научени, да после сваког рада увиде, да су се — преварили.

Но застаните, да не заборавимо најглавније. И ако су се наши „стубови“ до сад у свему варали, има нешто, о чему су најтврђе уверени, да се не варају. Преварили су се највише онда, кад су нас некад хвалили, али сад кад нас најцрње грде, уверени су, да се не варају. Ми смо најгори људи! С нами се не може радити! С нами нема измирења! Нас треба метнути под ноге! — Но лакше господо! Метнути некога под ноге, за то није доста, имати само — ноге.

III.

Кад неко из редова нове омладине, па био то ма ко, учини ма шта, одмах је Јаша Томић крив. Ако ко кога тужи, ја сам му казао да тужи, ако ко коме што каже, опет сам га ја на то наговорио.

Ја са своје стране нећу да сумњичим наше „стубове“, да су они баш написали: „Прву реч пред сабор“ али то могу мирном душом рећи, да само наша три „стуба“ знају сами себе и један другог тако да хвале, а мене тако да нападају, као што се то чини у поменутој књижици. Но ако су до сад и ког другог научили тој песми, на част им.

Кад писац говори о томе, како су неки наши „стубови“ у настрашнијем часу напустили наш народ, он им то не замера, већ налази, да је то било врло добро и племенито, а нами другима замера н. пр. већ и то, што смо били непознате прошлости, кад смо ушли у борбу. Дабогме, кад је Миша Димитријевић н. пр. ступио први пут у јавну борбу, па и пре тога, или можда и пре рођења свога он беше опште познат и приповнат. Зашто не кажете и то?

Но да се манем онога, где се господа „стубови“ уздижу и узносе, па да се забавим својим јадом.

Неки те неки у својој уображености не могу да разуму, како је то било могуће, да је српска оповиција у Шајкашкој године 1887. мене истакла за посланичког кандидата, а не дра. Полита. Они не могу да схвате, да „прост свет“ може бити толико паметан, те да и он напусти оне, који су њега напуштали у најтежем часу. Аја, ту је морало бити неког особитог узрока, те је писац и пронашао тај узрок. Солгабирови су ме пратили по Шајкашкој, кад сам ишао да се кандидирам, дакле солгабирови су ме помагали, да обарам дра Полита.

Јесте, солгабирови су ме пратили! Пратили су сваки корак мој, сваку реч моју, нису ме пуштали ни да ручам без њих, а кад сам где ишао у посету, они дођоше и тамо. Јесте, солгабирови су били уз мене, солгабирови и натароши. А за што? Зар да ми помогну обарати дра Полита? Нека се умири др. Полит; та њега скоро нико није хтео, као што се на избору и показало. Нека се не вара ни у томе, да солгабирови нису знали, како он стоји у народу. Ако су ми солгабирови у Шајкашкој помагали тиме, што су се увек налазили уз мене, и не хтедоше ме ни с ким оставити сама, онда су ме они помагали против владиног кандидата Милоша Димитријевића, јер је Милош Димитријевић имао странку, која је морала бити уз њега, а др. Полит никакву.

Но како право и истинито пишу извесна господа, види се из тога, што кад њих прате свуда натароши и солгабирови, онда они то називају највећим притиском, називају то сметњом, а кад се тако што мени деси, онда је то: — баратање са солгабировима.

Но није сва моја погрешка само у томе, што су ме солгабирови пратили по Шајкашкој. Имам ја и других грехова. Двапут ме је ослободио будимпештански поротни суд, и „омладинцу старе школе“ изгледа то — сумњиво. Зашто сумњиво, то не каже, тек сумњиво је, сумњиво. Због моје веште обране, вели, за цело ме нису ослободили.

Да обични судови суде штампарске окривљенике, лако би било са мном. Господа би без сумње казала народу: „Влада треба Јашу Томића, јер он руши наше „народне стубове“, и зато је наложила суду, да га ослободи.“ Ал као за пакост, у штампарским стварима суде грађани, поротници, суде по савести, нису о пресуди дужни ником рачуна давати, и ту се сад није могло рећи: „Влада им је наредила, да ослободе Томића.“

Друго би нешто било, да се „Застави“ оно догодило, што се догодило „Бранику“. Пре неку годину био је повео државни тужилац истрагу против једног „Браниковог“ чланка, (о том је било у пештанским новинама, па и у самом „Бранику“) но та је парница доцније обустављена, те није ни долазило до суђења. Јаој мени, да се са „Заставином“ каквом парницом то десило. Одмах би запиштали: „А шта је то?“ — и извели би стотину прљавих ствари отуда.

Но знате ли што је најзанимљивије? „Омладинац старе школе“ говори на једном месту и о томе, како смо ја и Нанчић били због неких чланака осуђени. Па знате ли шта каже? Вели: „јесте били су осуђивани, али опростите овај искрени израз, због своје луде главе.“ — Дакле кад имам процес па ме осуде, то је због моје луде главе, и с тога ме криве, а кад имам процес, па ме не осуде, онда је то — сумњиво. Ако од сад добијем какав процес знаћу бар одмах, на чему сам. Осудио ме суд, а не осудио, нека господа ће ме свакојако осудити. И ако се сад из овога не види, с каквом се заслепљеношћу и мржњом пише против мене, онда не знам из чега.

Но сад долази нешто, што је са свим ново. Са крупни, подвучени слови пише у поменутој књижици и ово: „Људи око „Браника“ пишу из осведочења и родољубља, а Јаша Томић из заната. Људи око „Браника“ троше своје паре да поуче и на прави пут изведу народ српски, а Јаша Томић пише из рачуна, јер он од новинарског заната живи.“

Да грозан ли је тај новинарски занат. Ко дакле цео свој рад, све своје време посвети новинарском послу, те живи од тог рада, тај не може писати из осведочења и родољубља, већ тај пише ли из — заната. Према томе онда ни један прави новинар није родољуб, нит има начела. Нећу да се позивам на толике хиљаде поштених новинара којих има у свету, и који пишу са крвљу срца свога, пишу из дна душе своје и са дубоким осведочењем; али ћу да приметим само ово: „Један стуб народни“ ваш Миша Димитријевић био је такође неко време новинар по занату, живео је од новинарског рада, па према томе дакле ни он није писао из родољубља и начела?! Он је и данас по занату новинар, а што му то не доноси хасне, и што се „Браник“ не исплаћује, ја бих рекао, да то г. Димитријевића не весели бог зна како. Види те ли, како сте се ухватили!?

Но добро би било, да се много не потеже питање о томе, ко има од свога јавног рада какве хасне. Бојим се, да би изашло са свим обратно од онога, што се постићи хтело. Та баш др. Политу и др. Вучетићу је њихов јавни рад донео највећу награду. Читаво чудо је било у странци, кад се бирао фишкал народних фондова. Зашто је добио др. Полит то место? Зато што се заузимао за јавне ствари, тако се бар мислило. Јаван рад донео је и дру Вучетићу фишкалат у „Матици.“ Свуда то тако бива, да народ награђује људе за које мисли, да су се својим јавним радом истакли, али кад је тако, онда нам не причајте, како је овај и онај од господе „стубова“ имао од свог јавног рада само — штете, јер је то гадно фарисејство.

Није господи криво било од народа; нарочито не Политу и Вучетићу, јер се добро народ за њих побринуо, но питао се само: како су се они показали према народу, тој мајци својој, кад дође до невоље?

Знате ли ону народну песму:

„Рани мајка до два мила сина,
Ранила их тугом и невољом,
Дању ноћу на преслици туђој,
Обоје их удомила мајка,
А кад мајка беше малаксала,
Тада деца мајци говорила:
Остарела наша мила мајко,
Ми те више ранит не можемо,
Већ ти узми два кленова штапа,
О рамену просјачку торбицу,
Па ти хајде просит по свијету...“

1884. год. сасвим су тако деца својој мајци, народу говорила, и да је било по др. Политу и Вучетићу, могла је „мајка“ слободно ићи у политичке просјаке, те да закуца на врата министар-председника Тисе, који неће за нас ништа да зна.

„Сваком своје!“ Те је речи исписао писац на челу оне најновије књижице, „Сваком своје“ тако гласи и дух бечкеречког програма, али било је често и: „свак за себе“, па је боље да не говоримо о томе, како се силно жртвујемо за народ, па како раде неки чак и на „Бранику“ — бадава.

Но зар не треба дру Вучетићу н. пр. и данас „Браник“ да га брани, кад неправилним, незаконитим путем добије масну награду из Трандафилкиног фонда?! Утешите се дакле, не ради он ни на „Бранику“ баш тако сасвим — бадава.

У целој споменутој књижици као да нема краја подметању. С једне нас стране беде као људе превратних начела, а с друге стране као — клерикалце, што треба да значи људе владиновце. Како се то слаже, бог свети зна?! Јота Грујић нас тужи и води с Томићем парницу, а у исто време баш неки људи од „Браника,“ купују с Јотом у друштву лозове, и добијају главни згодитак од 20.000 фор. Шта би онда тек било, да је њих Јота тужио, а неки од нас да су с њим у друштву куповали лозове?!

Криво је „омладинцу старе школе“ што има међу млађим свештеницима наших присталица, а још му је кривље, што је, како вели, „и у учитељству радикализам корена ухватио.“

Но да чујете само како смо ми преварили и придобили учитељство. Године 1879., вели писац, појавила се међу нашим учитељима нова струја, која је хтела да уђу и учитељи у наш народно-црквени сабор као сталеж, те да буде 25 свештеника, 25 учитеља и 25 цивила посланика. Но Милетићеви пријатељи, прича писац даље (ма кад ће те већ једаред престати потезати име Милетићево, кад хоћете да слажете?!) одлучно су то осудили и одбили, и то је увредило учитеље. Но ми смо, вели писац, учитељима ту жељу „подло и потајно“ обрекли, те отуда имамо међу учитељима присталица.

Е, баш сте нам дошли као наручени! Године 1879. наши су „стубови“ спремали зло школи. Приправљали су се, да надзор школа повере свештеницима, протама и владикама. Учитељи су то некако дознали, те су тражили да и неки од њих — ал никако 25 — уђу у сабор. Лаж је, да су учитељи тражили, да као сталеж буду заступљени. Ако нађете и једног учитеља, који то тражи данас или ко је то пре тражио, пристајем да буде самном ма шта.

Него су вами господо 1879. год. били незгодни учитељи; бојали сте се, да ће бранити школу и тражити, да се школски надзор повери стручним људима, и да би их се отресли, облагали сте их код народа, да они хоће као сталеж да уђу у сабор, као што би се радо и нас отресли, те нам подмећете, да немамо народносне свести.

Но што су тражили онда учитељи? Они су говорили, да наш сабор расправља и о црквеним и школским пословима, па кад је на сабору толико о школи реч, право је да буде и неколико учитеља, јер сваки своје најбоље зна. То је сасвим оправдано, али то није ни из близу оно, што им ви подмећете и што сте им онда подметали. У том је дакле истина господо, а никако није онако, како сте то пре извртали и данас извртете.

IV.

Долази на ред неко тајанствено писмо! „Омладинац старе школе“, у својој књизи пише на 17. страни ово:

„Допустите и нами једно питање! Зашто г. Јаша Томић нигда не одговори на оно писмо од 24. октобра 1884. године, и ако је толико пута за то ургиран и јавно питан у „Бранику.“ Будућност, — скора ће будућност и у ту тајанствену ћутљивост радикалне господе мало више светлости унети?“

У ствари тог тајанственог писма слушао сам само то, да се „Браник“ хвалио с неким писмом, изазивао ме и питао: „хоћу ли да они то писмо штампају?“ Ствар су тако изнели, као да би то писмо било у стању да убије моју част.

Ја сам већ пре неколико година изјавио, да је испод мог достојанства, да се упуштам у разговор с „Браником.“ И кад „Браник“ зна да га презирем, и да му не одговарам, што има да ме пита: „хоћу ли, нећу ли?“

„Браник“ да може ископао би о мени и испод земље клевете; он кад може да ме се нагрди, онда је светац по њега. И може ли бити паметна човека, који је кадар веровати, да „Браник“ има нешто против мене у рукама, па да му то не би до сад трипут изашло на лакат? Може ли бити паметна човека, који је кадар веровати, да „Браник“ има тане, које ме може убити пред поштеним светом, а да то тане држи у цену и да га само за то не избацује, што му ја не велим: удри?

Не, не, то не може бити! Него је друго нешто. Господа око „Браника“ знала су врло добро, да им ја нећу ништа одговорити на њихово питање. Они су сигурно рачунали на моје ћутање, али су уједно рачунали и на то, да ће се онда наћи света, који ће поверовати, да може бити ипак има нечег у ствари. Цела њихова гадна шпекулација ишла је на то, да се користе мојом заданом речи, те да распрострy сумњу о мени. Оно што су о мени до сад износили, није им помогло, јер све то беше ил глупо, ил смешно, ил обадвоје, те је само њима шкодило. Па кад не имадоше ништа стварног да изнесу, они су хтели да баце у свет „мало сумње.“

До пола се нису преварили, јер сам ћутао, ал као да су сад долијали. Сигурно се мислило, да ћу ја и од најновије књижице презриво окренути главу, те би била сумња појачана. Ал ја сам имао права, пуна права, да на ту књижицу одговорим, и ето учинио сам. Ја бих данас могао руку у ватру метнути, да и та књижица не би изашла, да је њен писац мислио, да ћу ја одговорити. Но тако је то, човек често долија баш онда, кад се томе најмање нада.

Дакле „омладинче из старе школе“, ево шта имам да кажем у ствари тог писма. Ако уредништво „Браника“ има ишта у рукама, што доказује, да сам ја рђав човек и да треба народ због тог да ме презре, ако има ишта у рукама, што баца љагу на мој карактер и поштење моје, а неће то да изнесе, онда је то уредништво горе од мене, јер ме заштићава. Та не ја, него интерес народа захтева, да се изнесе сваки онај на видик, који је рђав, да не вара и обмањује свет, већ да га се сваки чувати може.

Ја у својој соби мећем у овај мах руку на срце, и моја је савест мирна. Ја осећам, да у моме животу нема ничега, чега би се морао стидети и што би ме морално убило, кад би изишло на јавност.

Ја чекам! Али сам унапред уверен, да ће се и ту свршити онако, као у ствари новосадске општине. Јадници, узбунише свет, а кад дође скупштина, где су требали да докажу своје ниске клевете, а они, као оно кривац кад га воде на вешала, оборише очи к земљи, те — занемише.

Ја чекам! Али сам уверен унапред, да нећу ништа дочекати, јер је само крајња подлост људи око „Браника“ била у стању да баци у свет сумњу о мени, али да ту сумњу докаже, то не може подлост, за то би требала истина, а истина је на мојој страни.

Ево вам, дакле, „омладинче старе школе“, зашто Јаша Томић није одговорио на питање „Браника“. Није одговорио за то, што би се обесчастио, кад би одговорио томе листу, и што он људе око „Браника“ до крајности — презире.

V.

Хоћу да завршим. Но на крају треба да додирнем још једну ствар.

Као неки обесни Кесеција, који већ не зна шта ће од силне снаге и беса, даје нам на знање писац поменуте књижице, да се с нами заједнички радити не може и не сме. Охоло нам довикује, да о слози с нами не може бити ни говора, и да нам се за врат стати мора.

Слушали смо већ више пути, да ви с нами заједнички радити не можете, слушали смо, па већ и утубили. А знамо отприлике и зашто. С нами у друштву не би могли радити као што сте радили у последње време; јер ми не би дали да се ради наопако, па да после наричемо с вами заједно, како смо се — преварили.

Ви с нами не можете радити, што смо ми, као што писац каже, млађи, који старије не поштују. У политичким стварима ми доиста никог не поштујемо због тога, што је старији од нас, него поштујемо старије само онда, кад раде право.

Ви с нами нећете да радите заједнички, па нек вам је просто. Хоћете да нас сатрете, па ако сте у стању сатрти нас, нек вам је и то просто. Пропада оно што не вреди, што је труло и неваљало. Да молимо милости, не пада нам ни на памет. Искрећете, како нас је пре било само троје у сабору, но ми ћемо се потрудити, да нас после четиригодишњег вашег клеветања буде бар — четворо.

Ал ја бих рекао сасвим друго нешто. Чим ви радите овако, како сте почели, ја не могу веровати, да вам је топло око срца. Чим ко спадне на то, да се на другог само блатом баца, тај нема за пасом светла оружја, а само се светлим оружјем побеђује.

Но и ван тога, чим се ви бојите слободоумније и млађе струје, а милији су вам и они, који иду натраг, него ми, који волемо напред, то је јасан доказ, да сте сустали, малаксали; не можете више. Ви се вазда хвалите са својим знањем, па узмите историју у руке и реците: какви су људи у политичкој борби пропадали?

Одморите се мало, па промислите! Свет иде напред, а не натраг, а кукање неких, како они не могу и неће с напреднијима, изгуби се.

Општи природни закон неће се вами за љубав изменути. Но опет зато немојте да изгубите добру вољу, и живите и даље у нади, да ћете ви већ све нас — слистити. Верујте, крај те ваше наде, ми ћемо покушати, да мирно спавамо.

Завршујем с пуним уверењем, да ће вам ово бити бар за неко време — доста.

У Новом Саду, 12. децембра 1889.

Јаша Томић.

Глас из Босне.

Бања Лука, 8. децембра.

Пре две године, једном нашем угледном трговцу у сред суда довикнуо је један од власти: Ми ћемо вас по кеси, као змију у главу тући, док вас не направимо мекшима од памука! И мудро бачена мисао, пала је на плодно земљиште, те од то доба, ево, трећа години, како нашу варош осетно штета сналази, односно у њој падају и убијају се људи материјално тако, да још оваке три године, па у Бања Луци нећете наћи човека, који ће за сутра дан с ручком опскрбљен бити. Да ли је овака политика у опште мудра и спасоносна, ми можемо само на то уповорити и Лазаринија и Тартаљију, кад би исти боље листали листове српске историје о народу овога краја, да би нашли једно заглавље, где јасно и читко пише, да су материјалне рђаве околности криве биле свима немарима и немилим догађајима у овој земљи и народу. Заиста се ничим оправдати не да овако даље прогањане нас Бањалучана, осим ако смо ми стављени изван закона па с нама и од нас радити се може како и шта ко хоће. То није мала ствар од 70 и неколико ситничарских радњи овде, од кад је окр. Лазарини нам дошао преко 40 их већ дотле утучено, да над тим негдашњим трговчићима данас се оврха за порез мора да проводи, пошто ни толико не могу да смогну, да порез плате. А шта је свему узрок? У одлуци, којим су тим људима дозволе на точење пића одузете једно исто свугде стоји: из „редарствених и економних обзира“, као да обоји ти обзир могу то захтевати, да се у једном месту множе људи беспосленици и никако материјално необезбеђени! Та баш на терет редарства и на штету материјалних, односно економских интереса и места и земље данас долази 40 фамилија бањалучких, којима је леб одузет и остављени су пуком удесу, да ли ће да испливају у оваком незгодном времену и великом ћесатлуку, где једва може да привреди што и онај који има, а камо ли који је још и с дугом на врату а посао му узет из руке. До душе вели се, да се без таких јаких срестава не може помоћи народу сељачком, да се исти пића отресе; но то је само пука лаж, јер су преко јаке и одвише оне мере, које су предузете против пијанства још од неколико година као: затварање пијаних и глоблење свију, код којих би се ко опио, а да и не добијамо ту неосновану тврдњу, као да је народ овог краја пијаница и ждера, који само за пиће зна и више ни зашто. Ми знамо добро, да су ту ти разлози најмање од уплива, код давања и додељивања дозволе, него се за тим навови разлозима крије неки политички смер: да се затвори што више радња православних Срба грађана, који раде са сељацима, и тако да се направи што мање прилике општењу сељака са отменим грађанима, те да се олакша преглед полицији за строжију контролу разговора сељака и трговаца. Јер наши власници су то дознали — бајаги! — па ко сељаци, кад седу с газдом у дућану, па уз ручак попију коју чашицу ракије, и не жваћу врух, него само гутају речи које им „потплаћени“ и „продани“ панславистима и великим Србима бањалучки Срби износе на златним и сребрним служавницама од руских рубаља и српских миландора.

Тако проваћено би средство за суђбијање „агитације“ међу сељацима. Најпре на једном крају Бања Луке код Шибића-хана, па онда на овој страни у Цитавлуку и на оној страни и у Цитавлуку и чаршији, па Побрђу и сад неколицини наших правосл. Србаља у сред наше чаршије би забрањено точити пиће и држати скупове сељака. А шта се то тиче власника што ће код те виспрене државничке мудрости остати да гладују и жеђују, гола и боса српска сирочад од 40 фамилија? Шта се то тиче господе, што сељак монар и свеђаво веће имати где свратити се и сести да се од зиме и трудног посла одмори и загреје? Јер није то истина, да се сељаци свраћају код газда трговаца само да коју попију и чују шта има шта нема; него се свраћају у дућан да подмире потребе кућне, али, подмирујући своје потребе, хоће том приликом и да душом дахну те и себе подмире, т. ј. да се мало лебом и сољу заложе, па крај ватрице седећи многи их ручак кору леба а и не окваси је ракијицом, да му се лакше у стомаку раствори и развари; не може му се не има одакле, та „мувта“ му све одвесе за десетину и трећину. Не би ми тога ради жалили за дозволама од пића, да нам се тим начином радње са свим не убијају; јер сељак, кад не има се огрејати где и не може сести, те појести и подмирити се, неће се свратити ни код једног више што друго да пазари, а наш пазар и срећа је за сељака везана, с њиме ми делимо добро и зло, па кад одбијају њега од нас, убијају и њега и нас.

Међутим, да је то жива истина, да се овде све с политичког разума ради, доста је навести и то, да је С. Пиштељићу, Мили Јанковићу, Митру Кнежевићу и Ф. Моцнају, престојник Тартаљија то јавно признао пре 3 месеца, запретив им, да ће им дозволе на пиће одузети и затворити радње, ако још и мало примети да са сељацима против власти шурују и властима сметњу праве. Па тако и би. Кад сељаци из Кола јесенас одоше у Беч да се туже самом цару на неправду и насиља, поменути трговци страдаше одмах као да су они бајаги сељаке на тај корак навратили а извело се то отуда, што су ти сељаци преко Саве Пиштељића телеграфирали родбини, да им пошаљу новце зарад повратка. А шта веле сељаци? Они, ма да су одмах са повратка дочекани и притворени, ма да им је све могућно обећавано само да обеде грађане, опет нису хтели признати да су их трговци наговорили, него јавно исповедају да су их зло, насиље и неправда на тај корак натерали, јер им је догорело до ножа, па хоће нек и цар знаде, како је у Босни и шта се ради.

Тако се то ето ради код нас, код људи, живих сведока, да није ништа истина у ономе, што се бањалучким Србима подмеће, али то ништа не помаже, кад су г.г. Лазарини и Тартаљија убеђени и уверени, да код нас у Босни постоје неки панславистички и великосрпски акцијони одбор, коме је глава у Бањој Луци, а прсти му досежу на све стране, где се српски мисли и осећа.

Та велика господа немају према нама обзира ни онда, ако ми с њима на писмено какав уговор или нагодбу учинимо. Како ћемо друкчије растумачити овај поступак наше власти, кад из зграде српске општине преместише своју трговачку школу у другу кућу, и то још у сасвим мокро здање; док се на једном крају соба кречила на другом су деца седила и слушала предавања из науке о чувању здравља, а сама га у оној влази губила. За ово су нам најбољи докази податци из школске књиге. Никад ни половина деце није била присутна с тога, што Несрби не хтедоше своју децу слати, а наша се домаћа испобољеваше. Но шта је било нашим власницима до наше деце, само нек је наша општинска кућа празна и без прихода.

Но тим се и рђав пример сваком показивао, како се може и без претходног отказа изаћи из чије куће, јер српској православној општини не само што ништа пре свобе није казано, него је, шта више, управитељ школе Матулић у седници извјавио, да школа и за ову годину остаје у општинској кући, предлагавши и неке промене да се на рачун тога изврше. Него ми би нашим власницима имали препоручити, да овако терајући мак на конац не истерају вуки место лисице; јер ми смо још они стари, који умемо сваком равном мером одмерити, а то би их најбоље могли поучити г.г. Хоровиц, Седлиницки, Нидцвјецки, Цул-ага, Румурскир и т. д., који су сви пробали своју моћ над нама, али ми њима опет угледасмо леђа, како се кумпанија развилави да ни два заједно нигде нису, а ми још сви на окупу у сред Бања Луке, па се опет састајемо те кад имамо каву заједно попијемо. Али, да се не заборави, да се наш глас и пред бањалучки догађај у напред чуо, као опомена ваљана, да су кола ударила у брег па да би требали мудри оци око себе добро да се обазру. И онда чега смо се ми бојали нисмо се убојали, јер прохтеви за „ордене за заслуге,“ „племениташке титуле“ и друге награде су и сувише били заслепили господу на власти, да су они мислили е нико не зна, на који начин хоће они на мало веће место да се пропну и туђим оките перјем. Како се радило онако се прошло, а у историји окупационе владе остаће забележен бањалучки догађај, свакако као жалостан догађај на какав је начин један наш народ хтео да даде израза свом тешком и несносном положају; а господа власници могу замазивати очи само глупом и необавештеном свету, како је то прст панславистичке агитације извршио. До душе ми то добро знамо, како смо ми они исти који смо имали и срца, и воље, и памети да у толико пута покажемо прстом на појаве и знаке од већег замашаја и да на њих уповоримо надлежне, онда кад они то ни у што не вермаху, држећи све за малекости. Ми они исти који престављасмо јасно и отворено све могуће последице неких чина и догађаја, који се код нас збијаху на очи целом свету а на ругло и срамоту оних, који се за своју власт закљањаху, јер у себи власт окрчаваху; ми они исти, који доживисмо, што слутисмо и могосмо да хтесмо у крви окупати пороке и грехе, зла и неправде почињене нама и нашем жалосном народу, а у пепелу и жеравици сагорети безобзирности и неморалности, чим нам растроваше домаћи, општински и ја ни

живот; ми они исти, који имадосмо и смелости и самопрегорења и поуздање у Бога, свој народ и у се, па изађосмо и стависмо себе за циљ, свој образ за пљување, свој глас за поругу, онда кад сви други беху прегажени и поражени око нас склапајући руке — клецаху коленима, да идемо и народ миримо, јер бог зна где се може зауставити бујица; ми ти исти за савете и поуке, за труде и пожртвовања што управи окупације до сада даваемо и улагасмо све и корист, добро, напредак и учвршћење стања у земљи, како за корист земље и народа, тако и самих власти, ми ти исти за пакости и злобе, што их претрписмо од појединих, кад сузбијасмо разузданe ћефове и глупе наредбе штетне колико по земљу и народ, толико и по саме власти због могућих заплета или штетних последица по благостање народа, напредак и процвет земље па и по глас управе; ми ти исти, који једино и то без икакве личне користи чувасмо и очувасмо достојанство царског сина на оној висини, која му приличи, док се о њу грешише најпозванији својом претераношћу, тежњом за славом и пожудом да се на штету других удворе и додворе . . . . . ми ти исти стрпани смо сада у коло: бунтовника, панслависта, великосрба, изазивача и рушитеља мира и реда и т. д. и т. д.; да данас ни по вароши ни изван вароши никуд без пратње и жандара макнути не можемо; па ни у ред, ни рад посла куд отићи. Али би надлежнији од наших надлежних то требали да знају, да овако даље ићи не може и не сме. Јер већ сада сувом отац децу код нас капље, да га срдце прође бес, сувом нева мужа теши, да ће боље дати бог; а сувом луда деца растерују од себе страх, јер их плаши суза родитеља, па би требала господа власници и то да знају, да се пред крвавом сликом и најпитомијем човеку крв на очи навлачи. А зар је боље крв са очију сапирати но утирати сузу чистим рубцем љубави хришћанске и наклоности братске? Та не може ни то бити, да је Јевропа дала мандат Аустро-Угарској, да у смислу најгорег вандализма мори фаминије босанске главу, голотињом и сиротињом само за то, што ти људи јесу и хоће да су Срби. Ради тога требало би се колико толико обазрети на правду. С оваком се неправдом даље не може — то велимо и потписујемо нас

Неколико Бањалучана.

Политички преглед.

Немци у Турској. У руском листу „Новом Времену“ има засебан чланак о војничким радњама Немачке у Турској то јест о градњи железнице до Ангоре, која ће се за цело продужити до Ерзерума, за тим о утврђивању Босфора и Дарданела, најпосле о немачким официрима у турској војсци. Све су то припреме за будући велики рат против Русије. Петроградски лист признаје, да ће се Русија имати борити против савезне војске. И Турској намењена је улога у Јерменској и на Кавказу. У црном мору њезино се бродовље не може мерити са руским; али могло би га подупирати енглеско. Од последњег рата много се што-шта променуло у корист Русије. Сада су Карс, Ардаган и Батум тврде операционе основе, које налазе потпоре у ново-сграђеним кавкаским и јужно-руским железницама. Но при томе не сме Русија остати. „С тога треба и ми да наставимо и да усавршимо своје обранбене силе не само на западу него и на југу; другим речима: треба повећати ратну морнарицу на црном мору и побољшати путеве у нашим закавским земљама.“ И истом листу пишу из Цариграда: Турци добијају већ од године и по из Немачке Мансерове пушке, и то од прилике сто сандука сваке недеље, које се шиљу пут Цариграда тршћанским паробродима. Мансеру су платили Турци зајмом, за који је посредовала немачка банка у Берлину. То је она иста банка, која је добила дозволу да сагради железничку пругу од Хајдар-Паше до Ангоре, дугу 400 километара, под условом да посредује Турцима за споменути зајам. Немачка је банка и набавила тај новац, и то 1,500.000 лира, од које је своте Турска имала примити 1,150.000 лира, дочим је банка задржала за награду 350.000 лира (3,500.000 рубаља). Ипак неки уверавају, да Турска није примила ни остали новац осим неке мале своте. Обвезнице овога зајма штампале су се у турској државној штампарији, али да се уз турски текст дода и немачки, биле су послане у Берлин, где и остадоше, као и зајмом набављени новац, који је био намењен Мансеру за исплаћивање пушака. У Берлину су се побојали да неће Турци тачно исплатити све пушке, па су с тога и придржали сав новац, који је био одређен за пушке. Него је при овом послу посредовала и нека угледна немачка особа, која је за своје заузимање добила један милијун. Што се тиче самих пушака, Турцима се никако не свиђају оне, које су до сада добили, па с тога они протестирају и одбијају пушке тако, да је Мансер био присиљен да пошаље у Цариград свега сина, да поравна размирице, Мисли се, да су се сложили у томе, да се на одбијеним пушкама учине неке исправке.

„Пољопривредни календар“.*)

Ово је осма година, како „српско пољопривредно друштво“ у Београду издаје свој календар. То је подузеће оправдано и на свом месту. Наша је пољопривредна књижевност тек у повоју, а кад је тако, онда је таман згодно, да се путем календара шири пољопривредно знање у народу. Но с тога уједно морамо добро и да пазимо, какав ћемо пољопривредни календар да дамо народу у руке. Од једног пољопривредног друштва можемо међутим с правом ишчекивати, да ће умети и знати добар и ваљан календар да удеси, па онда и на томе порадити, да тај календар што више уђе у народ. Сад, је ли српско пољопривредно друштво схватило своју задаћу и је ли удесило и овај свој осми календар онако, као што би то требало да буде и као што то можемо од њега захтевати. Да видимо!

Други део овога календара, осим „месечних радова“, има 90 страна. Од тих 90 страна заузимају чланци (међу њима и једна приповетка — ако се може оно назвати приповетком) 48, а „Белешке“ из „Тежака“ 19 страна. Остало заузимају „Податци“ и разне „Таблице“. Какав је то распоред? Ми велимо, да није требало у календар овај стрпати 19 страна самих бележака, које су већ изишле једанпут, па још изишле у „Тежаку“, листу истог пољопривредног друштва, које је и тај календар издало. Пре две године рекли смо на овом месту то исто, па ево и сада то исто велимо. Ако већ не може без тих бележака бити, бар нека их што мање буде, а што је још главније, нека буду те белешке све нове. Овако нам изгледа, као да се ишло само за тим, да се тим белешкама испуни одређени простор календару, а хоће ли ко год од тоге имати користи или не, није се узимало на ум. Ми мислимо, да су „Тежакови“ читаоци уједно и читаоци овог пољопривредног календара, па с тога треба тим читаоцима дати нешто друго да читају и да се из тога поучe, а не оно, што им се већ једном дало и што — претпостављамо — већ знају.

Толико одмах, у први мах, имамо да замеримо овом календару.

Чланци су у овом календару: „О мењању усева или плодореду“ — „Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење“ — „Бобичатост код наших свиња“ — „О подизању воћњака“ — Како ваља земљорад, да негује вино од бербе до продаје“ — и „Неколико речи у прилог рибарства у нашој домовини.“ Нећемо да кажемо, да ови чланци нису добри. У главном добри су, само неки нису, по нашем мишљењу, као што треба израђени. Да узмемо само први чланак: О мењању усева или плодореду. Ту се одмах прешло на важност мењања усева у земљорадњи и на корист, коју земљорадник мењањем усева постизава. Ми мислимо, да би овде требало пре свега изнети услове, под којима би се могло мењање усева изводити. Плодоред на прим., по коме се пшеница сваке четврте године враћа на исту земљу, самсвим је нешто добро; но питање је сад, да ли се тај плодоред може изводити онде, где је земља парцелисана, где је земља распарчана довле се само могла парчати. Ми велимо, да не може. Најдаље, довле се може још ићи, то је, да се пшеница сваке треће године враћа на исту земљу. Ту се још могу сложити рачуни онога, који има по атару раштркано 50 јутара и онога, који има 5—6 или 2 и 3 јутра. Чим даље хоћемо, наићићемо на тешкоће, које се не дају отклонити на парцелисаној земљи. Шта би давле требало најпре урадати? Комасацију. О томе би се пак дало много и много говорити, да ли је код нас комасација пробитачна или не. Има то свог великог економског значаја: држати у заједници стоку. У томе се огледа начело: један за све, а сви за једнога. Један има 20 јутара, а има, да кажемо, до 15 глава разне стоке; други има 10 јутара, а има исто толико стоке, колико и први. Сад би требало рећи: па то није право, да овај са мање земље има исто толико стоке, јер јасно је, да та стока у заједници са стоком онога првога пасе на туђих 10 јутара стрњике, кукурузишта и т. д. Али то, па онда заједнички пашњаци, и одржавало је наш народ. На тај начин поред имућнијега може и сиромашнији да опстане, да се не боји, да ће га онај имућнији срушити. Комасација има својих добрих, али има, боме, и рђавих страна. Ми имамо ваздa примера по Бачкој, Банату и Срему, где је комасација спроведена. Ту се већ сељаци деле на двоје: на имућније, који међу тим све имућнији постају и на сиротињу, која све сиромашнije бива. Тај је преображај тек у току; али неће много времена проћи, и по селима, где се комасација спровела, биће с једне стране газда, а с друге надничара. Давле, комасација, на плодоред. Но питање је, да ли би се мењање усева баш и на комасираној земљи могло онако изводити, као што би то требало да буде. Бадава је то говорити, да треба овако и онако радити, кад се не може поред најбоље воље на пет јутара оне исте изводити, што се даје изводити на 50, 100 и више јутара. Не може се као што треби радити на пет јутара, где је земља у једном, а како ће човек моћи радити, као што треба, на пет јутара, где тих пет јутара леже на пет страна.

Свакако се писац чланка „О мењању усева или плодореду“ требао обазрети: где и под којим условима може бити мењање усева, и то, почевши од трећачења на више. Треба рачунати са приликама, у којим се наш народ налази, па говорити о томе, шта се може тек према тим приликама радити. Не треба само научно него и поучно писати за календар. Ту би требало све тако да је написано, да се човек, тако рећи, из сваког реда може поучити, а уједно оно, чему се ту поучио, одмах и у послу свом да примени.

Ми мислимо, да би писац горњег чланка много боље учинио био, да је у опште изнео важност и корист мењања усева, као што је то и учинио, па онда, шта би се према томе могло радити у Србији и најпосле да је застао код „трогодног“ плодореда, па тај плодоред мало више разложио, пошто би се још исти плодоред и могао донекле у Србији изводити. Међутим писац је написао леп чланак, али од тога чланка ће мало њих имати хасне, јер није написан према приликама.

Што се тиче примедбе пишчеве, да у плодореде од три год. и 4 године сејање детелине није корисно уврстити, о томе би се дало говорити. Ако писац мисли овде плаву детелину, луцерку, са свим је тако; али црвена, штајерска детелина може са свим корисно да се уврсти у плодоред од 4 године. Многе економије у доњој Угарској и Хрватској уврстиле су црвену детелину у плодоред од 4 године и показало се, да је то врло добро. Толико имадосмо о том чланку рећи.

Чланак: „Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење“ — у главном је добар. Но и он више као да би приличио за какву ручну, школску књигу, него за календар Не знамо само, зашто је јечам „љубимче природе“. Могућно је да је љубимче људи, који воле пиво, али мари природа шта за јечам. Све једно је њој. Она нити воли нити мрзи ни пшеницу, ни јечам, ни раж ни кукуруз ни ништа. После, нема тога усева, коме не прија најбоља земља. Да видите само, како и овсу прија најбоља земља, само га људи не сеју на такву земљу, јер овсу подноси и лоша земља. За то и не треба рећи, да јечам захтева најбољу земљу. Захтевају то и други усеви; него је питање овде, каква земља мора бити, па да поједини усеви могу успевати, да имамо од њих

*) Пољопривредни календар за просту 1889. годину. Уредио Јак. А. Марковић, секретар министарства народне привреде. Издање „Српског пољопривредног друштва“. Година VIII. Београд, штампарија Св. Николића. Цена 60 пара динарских.

ЛИСТАК.

ВОЈВОДА ГОЛУБ И АРТИЈСКИ НОВЦИ.

Кад је војвода Голуб већ све по Бечу и около Беча обишао и видео, запитаће ме једном: да ли би могао видети где, како и од чега праве новце, а уједно ме упита да ли сам ја већ бивао и гледао где праве новце од артије, сребра, злата и бакра. Одговорим му, да нисам на то никад ни помишљао, па нисам ни тражио да видим. Најпосле изрази жељу, да би још и то волео видети, те кад дође у Босну, да знаде о томе причати. Но одмах хтеде да зна, да ли се води рачун о артијском новцу, те да ли се знаде колико га има? Говорио сам му да се то зна, јер на свакој банкноти на малој као и на великој, има број, а сви ти бројеви обележени су у књизи, па се тако води рачуна о томе, а уједно пази, да се не појаве лажне банкноте. Упита ме даље, да ли има у државној каси баш онолико сребра и злата колико банкнота у промету и би ли се све те банкноте, што су у промету искупити могле. На тако питање не знадох му право одговорити, али му приметих, да неће бити онолико сребра и злата, колико има артије, јер да тога има толико, изједначила би се вредност златног и артијског новца, те не би дукат коштао шест артијских форината, кад му је права вредност у злату 4 фор. 70 новч.

Пође још даље па ће ме запитати: шта би било онда кад би се потрошио сав сребрни и златни новац, па да остану у каси и у народу само артијски новци? Рекох му да би артијски новци у промету ипак вредили, само би се за сваку ствар далеко већа цена тражила него што је данас, кад је сребро с артијским новцем изједначено, а нема велике разлике ни између злата и артијског новца.

Он то није никако могао схватити, него ми је говорио о томе, како ће пре или после време доћи морати, где „шушњасти“ новци неће имати друге цене, него као и обична артија. Причаше ми како се он још добро сећа времена, где је 100 талира био грдан новац и како су оног за богата човека држали, за кога се знало, да је господар од 100 сребрних талира. Сад има сваки човек пун буђелар „шушњасти“ новаца, а и не рачуна се, да нешто има, јер у самој ствари и нису артијски новци ништа, што би неку вредност представљало.

Питао ме је даље, имају ли и друге државе артијског новца, каква му је вредност и имали разлике између тих артија и златног новца? Рекох му, да скоро све, и мале и велике, државе имају артијског новца, само је у неким државама изједначена вредност артијског и златног новца, а у неким опет где постоји разлика, исто тако као што је то случај са аустријским златним и артијским новцем.

Бабић је знао, да и Русија има артијског новца, па и то, да је велика разлика између руског артијског и златног новца. Питао ме је још и то, имају ли Руси у својој каси толико сребрног и златног новца, колико имају артијског? Ја му на то одговорим, да немају, него да за руске артијске новце јамчи руска држава са свим својим достојанством.

Кад то чу, рећи ће ми: „Руси су, ето, паметнији у томе, јер то значи, да ће те артије све донде вредити и важити, док постоји руска држава. Како ја мислим, то је много боље него да држава има за своје артије онолико злата и сребра у каси, јер се злато и сребро да узети и потрошити, а земља, држава и народ остају за увек. Ако пропадне држава, онда је пропао и народ, а с њим пропадају и артијски новци.“

Једном ће ме запитати: да ли би Србија и Црна Гора могле и смеле правити и имати своје сребрне, златне, бакарне и артијске новце? Рекох му, да могу и да им у томе нико не смета. Он ће ми на то приметити: „кад могу и смеду за што не праве једне и друге новце? Јр му доказивах како би Црна Гора имала највише новаца, кад би их могла од камена правити; али како се златни, сребрни и бакарни новци праве од сребра, злата и бакра, па како она тога нема, нема ни новаца. Што се тиче артијског новца за домаћи промет могла би Србија и Црна Гора таке новце правити, а то ће време ваљда и доћи.

Како је то могло бити рече Голуб, да турски артијски новци баш ништа не вреде и за шта је сирома падиша баш тако посриво? Говорио сам му, како у Турској није ништа уређено, како је све на вересију од данас до сутра, како Турска нема више нигде вересије и најпосле како није имала никаква јамства за своје артијске новце и због тога немају ти новци баш никакве вредности. За време устанка добили смо ми некако доста турских артијских новаца па кад смо их шиљали у Трст да нам их у злато промене, писао нам је један познаник да ће нам за 100 гроша турског артијског новца платити само седам гроша у злату. Чекали смо и нисмо хтели дати, а после није се могло ни толико добити. Тада је војвода Бабић запаљивао турском банком од 100 гроша своју цигару, а увек би ревао: у здравље и у славу великога падише, брата сунчева и стрица месечева!

Најпосле Голуб оде да види, где се новци кују и праве. У министарству за босанске послове даду му једног слугу, те га овај одведе најпре, где праве звечећи новац, а после у народну банку, где се праве артијски новци. Све је он то обишао, како сам после слушао, он је и на једном и другом месту доста зановетао.

Кад је све обишао и у министарство дошао, запитаће га један чиновник: „ну војводо, јеси ли видео, где се и како се праве новци?“ Бабић му одговори: Видео сам и разумем што се тиче сребрних, златних и бакарних новаца; ту је док имаш сребра, злата и бакра, дотле и новце кујеш. Али шта се артијског новца тиче не разумем. Мораш ми признати, да ви, Швабе, баш ништа не знате. Кад ви можете од артије да правите хиљадарке, стотинарке, педесетице, десетице и петице, за што не направите тога више па да сваком Босанцу без разлике дадете месечно по једну ону артију од педесет форината. Кад би тако радили не би вам требало у Босни војске, жандара и полиције; народ био би задовољан а ви би могли мало по мало од народа за порезе и друге беспослице сав онај новац натрец узети. — Овако ако се и вама оно догоди што се и Турцима догодило, да и ваше артије изгубе цену као што ће пре или после изгубити, све једно вам је: имали артијског новца, или не, или најпосле имали још десет пута онолико, колико га сада имате, јер ће му цена бити таман као у турској кајми, које и ја још имам, а за сад ми нико ни паре неда!“

Чиновник је слушао Бабића, смејао се његову умовању па ће мени онда на немачком језику рећи, разлагање и мозгање Бабића није без основа и смисла јер најпосле може и тако бити, као што он каже.

У.

ИДЕ ДОДАТАК.

хасне, а међутим да смо бољу земљу уступили усевима, који не могу на лошој земљи успевати. Писац спомиње „јечмену земљу“, те ће по томе знати и за „пшеничну земљу.“ Најбоља земља то је „пшенична земља“, а чим је то, онда не може то исто бити и „јечмена земља.“ Дакле, јечму прија и најбоља земља ах његова је права земља она, за коју се каже да је „добра“ земља.

Као што одмах у почетку рекосмо, сви су чланци добри, а нарочито су последња три лепо и изведена. Код свију је скоро међу тим та мана, да учитељ може све редом да их казује ђаку у перо, па онда да захтева, да их ђак од речи до речи научи. Може бити, да би се само чланак о неговању вина могао од тога изузети. Он је на мало ширем основу написан онако као што то прилично за књигу, која је народу намењена. Не знамо отуда је то, да већином наши изучени економи пишу тако везано. Та хвала богу, није наш језик баш тако сиромашан у речима, а оно што се не да једном речи исказати, може се лепо и описати. Овако чисто гледамо неколико ручних школских књига, иако су отворене лежале на столу, док је један или други чланак састављен. Бива то, бива . . .

Но календар овај ипак није сасвим лош. На против ми му толико и не замерамо, што би био рђав, него, што није бољи, а то би за цело могао бити. По томе можемо га и нашим земљорадницима топло препоручити, а шат ће нам „Српско пољопривредно друштво“ до године бољи календар дати.

Из Србије и Бугарске.

(Скупштина. — „Бомбе“. — Монопол соли. — Једна сцена из бугарског собранија.)

Београд, 12. децембра.

Од прекјуче ради скупштина на прорачуну. У томе је скупштина врло брза, има и пре и после подне седнице, јер хоће да пре Божића буде са њиме готова. До данас у вече претресани су буџети краљевог двора, министарства спољних послова, просвете, финансије и правде. Остају још да се расправе буџети министарства војног, правде и унутрашњих дела. Учињене су многе уштеде, нарочито у буџету краљевскога двора. Иначе ће се по одборском предлогу буџет расхода смањити са три милијона динара. То би била догодишња уштеда.

Свршив и примив закон о општинским кошевима, нови изборни закон и још неке мање ствари, скупштина је неколико дана паузирала једно због смрти свог врсног члана поп Јанка Пурића, а друго због инфлуенце, од које је боловала трећина народних посланика. Вредно је забележити, да је поводом смрти Пурићеве, који је сарањен о државном трошку, скупштина усвојила начело, да се од сад сви посланици, који умру за време трајања скупштинске сесије сарањују о државном трошку.

По новом општинском закону, кога је скупштина усвојила, имају се у целој земљи извршити општински избори. Ти су избори већ извршени у Крушевцу, В. Плани, Г. Милановцу, Шапцу, општини приличкој и смољиначкој. Свугде су изабрани радикалци, само су у Шапцу победили удружени либерали и напредњаци и то са 3—4 гласа. У Београду ће бити избор општ. председника 17. о. м. а одборника 31. о. м. За председника је радикални кандидат Ник. Пашић. Прексутра је радикални збор у Београду, који ће већати о кандидацији.

Са необичним занимањем очекује се парница Тасе Ивксвића (Mon Ami), писца „Бомбе“. Цео Београд говори сада само о „Бомбама“. Пирочанац је штампао изјаву Бонтуа, где овај пориче све оно, што је било у „Бомбама“. Београђани, иначе свагда „неверне Томе“, сумњају и сад, да је ту изјаву баш Бонту потписао. Неистинито је, да је „Mon Ami“ побегао. Он се налази у Београду и чека суђење, да и усмено понови оно, што је у књизи написао. До сад се пријавило шест адвоката, да га бране. Из Париза ће доћи више сведока, а веле, да ни Бонту неће фалити. Суђење ће изнети на среду сву државтину напредњачку, и ако се они труде, да са рном изјава и порицања увере свет о својој невиности.

Одузимање монополa соли поздравила је цела Србија најрадосније. Честитке и депутације стижу сваки дан. Цела ствар налази се сада у стадијуму преговора. Изгледа, да ће се данас-сутра коначно решити. Изасланици „Англо-банке“, Хан и Шлезингер, тражили су много, ал су попустили знатно. По свој прилици српска држава изравнаће се са „Англо банком“ на мирни начин, и до суда мучно да ће доћи. У Србији су изазвали бесомучни напади бечких и пештанских новина, право гнушање На против држање руске штампе обрадовало је сваког Србина.

Сад нешто о Бугарској. Да вам изнесем једну сцену из бугарског народног собранија, које сад већа у Софији. Моје информације потичу из бугарске престонице и тачне су.

У собранију се расправља о зајму (30 милијона) кога диже Стамбулов од „Лендербанке“. Опозиција напада тај зајам, но Стамбулов даје само посланику Китанчеву реч. Иначе нико из опозиције не сме да промели зуба. Дођу жандари и извуку га на поље.

Китанчев (почиње говор): Овај је зајам незаконит . . .

Стамбулов (прекида): То те је синоћ Каравелов научио.

Китанчев. Није. Ако је мене Каравелов научио, твоја луда глава никад ми не би одговорила.

Председник Петков Свирчо (звони). Ти, Китанчев, кушуј! Зваћу квестора, па ће те бацити са говорнице. Глава ће ти бити доле, а ноге горе.

Наста грађа. Посланици протестују. Квестор им објављује, ако се не умире, зваће полицију, па ће их растерати.

Посланици се умирују.

Китанчев (наставља): Цел „Лендербанке“ је, да овим зајмом узме бугарске железнице.

Стамбулов (председнику): Одузмите му реч. Овде се не сме вређати онај, који даје новаца.

Китанчев. „Лендербанка“ није нам послала пушке, већ батине.

Стамбулов. Имамо ми за опозицију и у Бугарској доста батина. Излишно је, да их добављамо из Аустрије. (Већина одобрава.) Зајам је „благодејаније“ за Бугарску. То доказује, што руска штампа пише против тог зајма. Да је штетан по Бугарску, Руси би одобравали.

Китанчев (посланицима). Бар овај зајам узмите озбиљно, кад већ друго ништа не узимате озбиљно.

Собраније са пљескањем одобрава зајам.

Ово све од речи до речи догодило се збиља у собранију.

И. И—ћ.

---

† Јанко Т. Пурић

свештеник, секретар народне скупштине.

Један светао живот угасио се у Србији, један примерни службеник божији преминуо је, једна племенита душа оставила је ову грешну земљу, један узорит грађанин упокојио се . . . Јанко Т. Пурић, уважени свештеник љубићски, дугогодишњи народни посланик, прекаљени и многонамучени борац за права и слободу свога народа, умро је!

Покојни Јанко родио се у селу Полошници, срезу црногорском округу ужичком. Било му је 39 година кад је испустио своју племениту душу. У свом рођеном месту изучио је основну школу а одатле је као одличан ђак, ступио у I. разред ужичке резличице. По свршена два разреда у Ужици, он је дошао у Београд и ту свршио пет разреда гимназије. То је било око године 1870. Тада буде окривљен за растурање такозваних крагујевачких проклamација, и од тада се датира оно заиста страшно паћеништво покојнога Јанка. Онако млада као ђака гимназијскога, њега законски осудише. Ондашње доба наше младе државе знало је и за казну батинама, које нису стизале само зреле људе, већ и безазлене младиће. И ту врсту нечовечне осуде осети на себи и млади Јанко, кога избаше и из Београда протераше у место му рођења! За карактеристику ондашњега времена и стања духова у земљи вредно је да поменемо, како се с пок. Јанком, кад се у своје село вратио, нико с њим није смео дружити. Поред оне страшне казни коју је претрпео и која је на његов млађани дух морала оставити и силан и врло несрећан утисак, он је, сиромах, морао једну казну издржати — лутати по селу сам, одвојен и избегаван од свију у селу и околини. Причају да је томе очајном стању младога Јанка помогао покојни Мијаило Илић, који је онда са службом био у Ужици. Он га је поступно извукао из тога грознога стања, призивајући га себи и дружећи се с њим, док није тако откравио мало преплашена срца околине . . . .

Тако је покојни Јанко, одагнан из школе и пун чемера, провео све време до 1875. године. Тада дође поново у Београд да продужи школу, и ступи у богословију, коју је, мучећи се и патећи се и довршио 1879. године са одличним успехом. Напредна духа, а вредан и жедан знања и науке, он је и поред стручних богословских предмета читао и изучавао и друге науке, предњачећи свуда и у свем добром и племенитом, својим друговима у школи. Свака појава јавнога живота га је интересовала, о свем је он разбирао и трудио се да што више научи. И у том је имао лепе успехе. Може се с поузданошћу тврдити, да је пок. Јанко био један од најразборитијих и најобразованијих наших свештеника, који нису били срећни да своје образовање продуже и на страни.

Али патња и невоља, која га је од петога разреда гимназије почела пратити, није га остављала ни после. Свршив богословију, он је дуго морао чекати да буде рукоположен за свештеника. И, ако се не варамо, тек је 1882. године доспео да постане свештеником, и ако није било без примера да су за свештенике рукоположени, пре њега, неки који једва да су ту свету дужност у опште могли вршити, а камо ли да су над њим могли првенство имати.

Па и после, кад је свештеником постао, није на миру остао. Имајући жива интереса за све јавне послове своје земље и свога народа, покојни Јанко није могао остати ван струја и партија политичких. већ је и ту радио свом заузетношћу и вредноћом, којом се увек одликовао, и која је увек била далеко од сваког личнога материјалнога интереса. Умро је у крајњој сиротињи. Политичка борба стала је покојнога Јанка врло скупо. Осим других мањих и већих неприлика, он је 1884. године морао у сред зиме, по оптужби лажних сведока, везан кроз Чачак, са још неколицином другова својих, ићи у Зајечар, где буде врекам судом осуђен и на издржавање казни у пожаревачки казнени завод спроведен. Општом амнестијом године 1886. пок. Јанко буде од даљега издржавања осуде ослобођен, али је после морао нову муку мучити — да дође до парохије, која му је била одузета и другим свештеником попуњена. Једва се последње две године скрасио био у Чачку где је, као свештеник љубићски боравио.

Силне патње и животне неприлике обрвале су га и здравље му тако силно поткопале, да је последњих година врло често боловао и телесно посрнуо био. И запаљење плућне марамице, које га је снашло пре десетак дана у Београду, као народнога посланика, његов већ ослабели и посрнули организам није могао преболети, те је опакој боји деветога дана подлегао, и своју племениту душу испустио.

Ожалошћена породица губи у покојнику нежна оца верна супруга и једина хранитеља, другови и пријатељи одлична и честита друга, а радикална странка којој је покојни Јанко од почетка припадао, једнога од најврснијих чланова својих.

Покојник је, на предлог Марка Петровића, свештеника, по решењу народне скупштине о државном трошку сахрањен, уз многобројно учешће пријатеља и познаника својих, свих народних посланика свих г. г. министара, и многобројног свештенства. На опелу је чинодејствовао г. митрополит Михаило.

Мир нека је пепелу покојника а дуг и жив спомен му међу друговима и пријатељима, који ће се, без сумње, постарати, да се побрину за нејач и породицу заслужнога и честитога покојника!

Он је то у најпотпунијој мери и заслужио!

„Одјек“.

Вести из места и са стране.

У корист деце. Добијамо ове редове: „Као што је већ било речи у „Застави“, у нашим овогодишњим календарима стоји погрешно забележено, да су „Материце“ 10. тек. мсца а „Очеви“ 17. — Но пошто Божић пада ове године у понедељак, изузетак је, те су „Материце“ по црквеном правилу 17. а „Очеви“ 24., дакле на бадњи дан. Но наша деца, држећи се календара, већ су 9. учинила своју дужност, те везивала матере, па им то дабогме није било бадава. Сад су и деца дознала погрешку, па су у забуни, те не знају: кога ће везивати сад у суботу, у очи 17. матере, или очеве? Свакојако ће по њих најбоље бити, да у суботу и опет вежу матере, јер је тада доиста томе време, а у очи бадњетдана нек вежу очеве. На то имају права и нека се теше тим, што су календари погрешили у њихову корист, те су имали ове године два пут „Материце.“ — Ми доносимо ове редове „у корист деце,“ али сумњамо, да ће се многе матере и очеви пожурити, да им прочитају ове редове.

Продужена школа у Н. Саду. Као што смо већ јавили у Новом Саду су наши учитељи удесили од своје добре воље продужну школу за младиће од 15—20. година. Даље смо у стању донети радосну вест, да су се наши младићи ратарског сталежа врло лепо одазвали. Већ при другом предавању, учитеља М. Јовановића које је било данас у четвртак у средњошњој школи, било је 55 слушалаца. Ово је доиста појава, којој се сваки пријатељ нашег народа и наше просвете од срца зарадовати мора.

Назарени у Парагама. Пре неколико недеља била је у „Застави“ белешка под насловом: „Узрок Назарена у Парагама“, а у тој белешци се износило, како је парох из Парага, г. Стеван Петровић, узрок, што тамо има Назарена. Уједно је у тој белешци г. парох Петровић ружно осумњичен. Међутим је сама црквена општина издала сјајну сведоџбу г. пароху, а уједно је изјавила, да у Парагама нема ни једног јединог Назарена, те већ према томе не може бити истина оно, што је писац белешке тврдио. Ми смо се постарали, да се мимо тога тачно обавестимо, како стоји ствар, и радо узимамо прилику, да изјавимо, како је г. парох Петровић неправедно и незаслужно оклеветан. Ми искрено сажаљевамо, што је један рђав човек злоупотребио наше поверење, јер и ако смо вазда били за тим, да се осуди све, што не ваља, далеко смо од те намере, да се у нашем листу ико незаслужено клевета. Г. пароху је од воље, да тужи писца оне белешке, а по себи се разуме, да ми никад више нећемо примати ни једне речи у „Заставу“ од поменутог писца, кога смо ми из ове дужине сматрали за савесна човека. — Толико о тој ствари.

Досад још нечувено. Пишу нам из Старог Бечеја: „Нисам баш врло писмен човек, али толико знам, да вам могу ову нечувену новост саопштити. Истина, доста сам година већ претурио, али таково што до данас нит сам чуо, нит сам доживио. Догађај, о коме хоћу да вам пишем јединствен је не само овде код нас у Бечеју, већ ваљда у целом православном свету. Пре недељу дана умр'о је овде Чивутин по имену Гринбаум. Имућан је то човек био. Говори се да је пред смрт зажелео, кад умре, да га у католичкој и у нашој цркви огласе. Чим је стари Гринбаум умр'о, пошље његов зет Гајгер, овдашњи адвокат, неког свог човека католичком проти, па му јави, да му се општеуважени тест, упокојио и саопшти му жељу, да би га у католичкој цркви огласили. Бадава га је молио, јер католички „епископ“ ни по коју цену није хтео да дозволи, да се Чивутин с њиним звонима огласи. После тога дође исти човек нашем проти г. Бороти. Изручи му поздрав од адвоката Гајгера и замоли га, да се пок. Гринбаум огласи у нашој цркви и да се на њега свака три сата звони; али дода и то, да ће Гајгер двоструку таксу за звоњење платити. То се допало г. проти; те га пошаље црквеном тутору, нека њему јави и нека му каже, да је он — прота дозволио. Дође тај човек код тутора и све му по реду исприча. Али тутор неће да верује, већ пође да тражи г. проту, да се сам увери. Нађе га у цркви и запита га: „Да ли да звонимо на Чивутина Гринбаума?“ На то му је г. прота одговорио: „Зашто да не звонимо, кад ће добро платити.“ И тако га огласише у велико звоно, а осим тога свака три сата звонише у сва звона. Зар то није реткост, нечувено?! Ово је, од како је Срба у Бечеју, први случај и то с благословом г. проте. Не знам руски, па не читам ни руске новине. Можда је у православној Русији обичај, да и Чивутима руска звона звоне? Најпосле то боље зна наш г. прота, јер сам слушао, да је он у Кијеву руску богословију учио. Али знам то, да смо за ова наша нова звона ми Срби Бечејци 2000 ф. добровољног прилога дали, а 2000 фор. наша црквена општина. Знам и то, да је врло лепо говорио г. прота приликом освећења тих звона; а то је било ове године пред Ускрс — баш велике недеље. Како нам је слатко говорио: „да смо од од наших уста откидали можда, па давали добровољних прилога у рани и новцу, како ће нам мило бити, кад нас та освећена звона буду на молитву звала, кад нам буду на „достојно“ звонила, да ће нас та милозвучна звона тешити, кад буду на наше миле мртве звонила“ . . . и т. д. свега се баш не могу сетити. А сад? С благословом истога г. проте — уз дуплу таксу — звоне и некрштеном!!! Услед тога је велико незадовољство међу нама простијима, јер ми још нисмо охладнили према нашој вери и обичајима. Ми не знамо, смеј' се некрштен с освећеним звонима огласити? Али ако смо, онда ћемо још дочекати, да ако се ко некрштеном једном — после овога — прохте, да „уз дуплу таксу“ у нашем српском гробљу сарањен буде, да ће и то наш прота г. Борота дозволити, а можда ће га и сам по православном начину саранити. Оволико, да нам срцу одлане.

Бечејац.

„Нанчићево“ веће у Београду. „Одјек“ јавља да ће Лазини једномишљеници у Београду приредити „Нанчићево веће.“ Установљен је већ и одбор за то.

Руска болест у Београду. Пишу нам из Београда: Овде се све више шири инфлуенција. 12 о. м. боловало је од ње 195 људи. Занимљиво је да су скоро сви доктори болесни од ње. Велика школа, нижа гимназија и женски институт распуштени су због ње. У Нишу болује 40 жандара, у војној академији 37 питомаца. Још болују од ње 17 посланика, а бога ми, посетила је и овд. редакције. Доста новинара болују од ње. Има и болесних министара.

† **Митар Пламенац**, црногорски отправник послова у Цариграду, преминуо је пре неколико дана после кратког боловања у Емирхану, црногорској посланичкој палати у Цариграду. Покојник је свршио гимназију у Новом Саду, а више науке у Италији и Русији, и пошто је неко време био секретар у министарству спољних послова на Цетињу, постављен је за отправника послова у Цариграду, где га кобна смрт покоси у најлепшим годинама. Било му је тек 35 година. Мир пепелу његовом!

Ухваћен. Касика, који је проневерио касу на железничкој станици у Београду и у Угарску побегао, ухваћен је прекјуче у Сиску. Код њега је нађено 3600 динара у наполеондорима, дукатима и аустријским банкама, осим тога нађено је још и српских државних облигација, но колико, није још јављено. Учињени су кораци, да се злочинац изда српском суду.

Највећа пекара на свету. Највећа пекара на свету је, по свој прилици, у Њу-Јорку. Сваки дан се умеси у тој пекари и продаду 75.000 лебова. Дневно се потроши на 400 џакова брашна, а раде 350 људи. Та пекара има и 100 својих кола, која разносе лебац по предграђима Њу Јоршким.

Тунел испод канала Ла Манша. Едуар Уаткин, инглески предузетник, који је замислио, да подигне у Лондону торањ, сличан Ајфеловом, а висок 1200 стопа, ради и на томе, да придобије Француз за грађење тунела испод канала Ла Манша, јер као што он вели, мост између Довера и Калеа проћутљен је око 20 мил. фуната штерлинга (250 милиона фо-

ринти), а његов тунел би стао око 4 мил. фуната штерлинга, што чини око 50 милиона форината. За горње цене имала би и ћуприја и тунел двоструке шине, али он представља даље, да ће најпосле доћи време тако развијеног саобраћаја, да ће те двоструке шине бити недовољне, и онда би требало ћуприју проширивати, а то би захтевало још једанпут онолико, колико је већ утрошено, дочим би се то проширивање код тунела дало лакше и јефтиније, за половину првобитно утрошене суме, извршити.

Употреба артије. Већ од дужег времена праве се од збијене артије жељезничке шине, точкови, бурад за петролеум, цигље, цеви за спровођење воде и светлећег гаса. Сад је неки Американац у Њу-Јорку добио повластицу на грађење папирних буради, који ни учем не уступају обичним растовим бурадима, шта више, још су у млогом и боља, јер се не пржају изнутра нити труну лако. Помоћу нарочите машине, у стању су два радника дневно 600 буради од артије да начине. Пошто изађу из форме, превуку се глазуром, тако, да изгледају као да су од порцулана.

Светска изложба у спомен открића Америке. Познато је, да се Американци припремају, да приликом четиристогодишњице открића Америке, која пада 1892. године, отворе светску изложбу у истим размерама, у којима је била приређена и овогодишња француска изложба у Паризу. Чак тврде, да ће та прекоморска изложба бити у млогом величанственија и знаменитија од свију досадањих светских изложаба. Знаменита (северо-американска средишта), Чикаго и Њу-Јорк, грабе се за ту част, да се у њиној средини отвори изложба. Но по свој прилици однеће Чикаго победу, јер се за то већина гласова у сабору приватно изразила. За то је варош Чикаго послала нарочити одбор у Париз, који ће све што је боље и знаменитије на париској изложби, а што би се могло употребити и за американску изложбу, купити за њен рачун.

Позив на претплату.

Почетком нове године улази „Застава“ у 25 годину свога живота, и овим отварамо претплату на „Заставу“ за годину 1890.

Ми указујемо на свој дојакошњи рад, и уздамо се, да ће нас тај рад најбоље препоручити. „Застава“ ће се, као што се по себи разуме, и надаље лепршати у слободоумном табору нашег народа, на бедему народносном, автономном и напредном. Напомињемо још само то, да смо се постарали, да „Застава“ и на даље буде извештавана не само о догађајима у нашој отачбини, него и из свију српских и словенских крајева, а учинићемо све могуће, да круг „Заставиних“ сарадника још проширимо.

Цена је „Заставе“ обележена на челу листа.

Обраћамо се на своје начелне пријатеље, да нас својски помогну и у скупљању претплатника.

Том приликом им и опет обраћамо пажњу на бројеве „Заставине“ од петка. Ти су бројеви удешени за најшире кругове, а нарочита претплата стаје на њих 3 фор. годишње.

У Новом Саду, 14. децембра 1889.

Уредништво „Заставе.“

Трговина.

= **Нови Сад** 14. (26.) децембра. **Житарска радња.** Нема се какве веће промене са житарских пијаца и горњих и доњих наших домаћих забележити. Римски божићни су празници задржали радњу и са производи и са раном. Међутим са иноземских пијаца извештаји доносе чврста па и напредне курзове сваком зрну. У Будимпешти је и покрај веома малог промета само за врло кратко време од по дана цена пшници била са $2^1/_2$ новч. попустила по одма је и опет се повратила пређашња виша цена. На нашој је пијаци од два три дана јака тишина овладала, довоза је врло мало. И спекулација и млиневи врло мало пазаре. Цене су одржале се потпуно сваком зрну. Плаћа се за пшницу новосадску и шајкашку 8 ф. — 8 ф. 20 н. Наполицу 7 ф. 20 н. Јечам 6 ф. Зоб 7 ф. — 7 фор. 30 н. Кукуруз окрњен 4 ф. 30 н., неокрњен кукуруз 3 ф. Све од 100 кгр.

Брашно пролази по досадањој цени; односи се по околини а и жељезницом се на даље разашиље.

Радња са производи је као и досад врло слаба. Цене свему ниске. Маст 56 ф. 50 — 57 ф. 50 н. Сланина сушена танка и средња 58 ф. — 59 ф., тешка паљена 62 ф. — 64 ф. од 100 кгр.

Пасуљ крупан бели 7 ф. — 7 ф. 25 н., жути 7 ф., ситна виноградска пасуљица 8 ф., од 100 кгр. Кромпир 25 ф., од 1000 кгр.

На свињској је пијаци задоста угојених свиња но продаја врло је слаба; цене ниске. Плаћа се за тешке 37—40 н., средње 36—38 н., лаке 34—36 н., од 1 кгр.

На пијаци месарској је промет незнатан Овци 7 ф. 50 — 9 ф. 50 н., од чара. Теоци 10 ф. до 22 ф. од ком.

Вино. Како су путови колски по околини нашој добри то је појединих купаца на појединy бурад задоста. У наших виноградара и винарских трговаца је изврсне каквоће старог и новог вина. Цене се доста умерене. Лањско бело 10—14 н., шилер 10—14 н., старо бело 10—16 н., шилер 12 до 18 н. Црно 24—32 н. Комовица чиста роба 24 до 28 н. Шљивовица 24—48 н. Све од 1 литре.

Време. Облачно, хладноћа попустила, изглед је на снег. Вода у Дунаву у Пожуну опада; у Мохачу надолази; од наше вароши до Оршаве опада. Тиса у малом опадању на свима станицама. Сава опада.

*

У **Кули** 12. (24.) децембра. Довоз са раном се јако умалио; цене су пшници са неколико новчића обаљене. Спекулација непазари пуном вољом. Пшница лака 7 ф. — 7 ф. 50 н., тежа 7 ф. 80 н. Зоб 7 ф. Јечам 4 ф. 80 н. Кукуруз 4 ф. 30 н. Пасуљ 5 ф. 50 н. — 6 ф. Грија 4 ф. 50—60 н. Све од 100 кгр.

*

У **Будимпешти** 12. (24.) децембра. На житној берзи је покрај доста лабавог правца остала цена досадања. Погађана је пшница за март-април 8 ф. 74—75 н. Кукуруз за мај-јуни 5 ф. 31—32 н.

Увече закључена: пшница за јесен 7 ф. 91 до 93 н., за пролеће пшница 8 ф. 74—76 н. Кукуруз за мај-јуни 5 ф. 31—33 н. Зоб за јесен 6 ф. 14 до 18 н., за пролеће зоб 7 ф. 79—81 н.

*

У **Будимпешти** 12. (24.) децембра. На недељни марвени вашар беше 1675 ком. рогате марве догоњено. Пред сам празник божићног продаја слаба била, те цене са 50 н. до 1 ф. по м. ц. попустиле. 300 ком. остало непродано. Плаћани угарски волови тешки 25 ф. — 28 ф., средњи 22 ф. до 24 ф., бољи италски 20 ф. — 23 ф., лакши 17 ф. до 19 ф. Краве 17 ф. — 20 ф. Све од 100 кгр. Живи на мери.

*

У **Штајнбруху** 12. (24.) децембра. Радња је тиха. На окупу је у оборима 95.019 ком. угојених свиња разнога порекла. Цена: угар. мат. тешки 42—43 н., млади теш. 44—45 н., средњи 44—45 н. Сеоски тешки 42—43 н., средњи 42—43 н., лаки 41 до 43 н. Српски тешки 42—$42^1/_2$ н., средњи 42 до $42^1/_2$ н., лаки 40—42 н. Све од 1 кгр.

*

У **Араду** 12. (24.) децембра, На житној пијаци врло умерен довоз; воља за куповање добра. Пшница 7 ф. 80 н. — 8 ф. Кукуруз 4 ф. 25 — 4 ф. 30 н. Спирит без промене. Време: Ведро, хладно.

БРЗОЈАВИ „ЗАСТАВИ.“

(Стигли 14. децембра у вече.)

Београд. Лесковчани поднели су краљу Александру адресу у спомен свога ослобођења испод турског господства, желећи, да се скорим и друга браћа што пре ослободе. — Преко 250 Арнаута заишли су читав сат преко границе у топлички округ. Дошло је до сукоба између њих и пограничне српске страже. Командант страже и један подчасник рањени су. Српска влада захтела је већ рачуна о томе од турске владе. — Због инфлуенце скоро су све школе затворене.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Изишао је из штампе

СРПСКИ ЗАНАТЛИЈА
КАЛЕНДАР ЗА ГОДИНУ 1890.

С ОВОМ САДРЖИНОМ:

Насловна слика од Уроша Предића.

I. одељак.

Календарски део с разним корисним белешкама.

II. одељак.

1. Садашњост и будућност српских заната и занатлија. Од Раше Милошевића. 2. Произвођачке и стоваришне задруге. Од Раше. 3. Први лопац. Од Љ. П. Ненадовића. 4. Користи од удруженог рада. Од Раше. 5. Тешко је, брале, међу људима. Песма од Брзака. 6. Раденичка песма. Од Др. Ј. Илијћа. 7. Белешке о нашем финанцијском стању. 8. Шта у место еснафа? Од Раше. 9. Стакло. (Са сликама.) Од Раше. 10. Шта нам предстоји? Од Драг. Н. Лапчевића. 11. Наши занати с погледом на савремене усавршице и напретке у појединим занатским гранама. а) Нешто из обућарског и сарачког заната. (Са сликама.) Од Светозара Томића. 12. Слика Живојина Жујовића. 13. Нешто о ковачком, лимарском и браварском занату. (Са сликама.) Од Свет. Томића. 14. Слика Светозара Марковића. Од Предића. 15. Живојин Жујовић и Светозар Марковић. Од Раше. 16. Наша индустрија. Од Раше. 17. Наша жељезница. Од Јел. Павловића. 18. Израчунавање геометријских површина. (Са сликама.) Од професора С. Д. 19. Урош Предић, сликар. 20. Разне белешке. 21. Правила „Занатлијског удружења.“ 22. Завршна реч. 23. Разни огласи.

Календар се може добити у свима књижарницама и код месних одбора „Занатлијског Удружења“ у унутрашњости.

Цена је 1 динар.

Слике Живојина Жујовића и Светозара Марковића на лепом картону, могу се добити код управног одбора „Занатлијског Удружења,“ 50 пара комад.

ПАРАСТОС.

Мојој вечне успомене милој матери

МАРИЈИ ЧАВИЋ

даваћу сутра у суботу 17. децембра у пола 11 сахата пре подне у саборној цркви парастос.

ЈОВАН ЧАВИЋ.

ОГЛАСИ.

ОБЈАВА.

Потписана породица овим до знања ставља свима, да јој је старешина ЈАША РАДУЈКОВ, пре пет месеци некуд у свет залутао, и до данас се још није својој кући повратио, зато потписана породица учтиво моли сваког, који би што о реченом ЈАШИ знао, да јој о њеном трошку било брзојавно било писмено (уз награду) до знања достави.

Знаци су ови: средње величине, окопит, приближаст око 50—55 год. приличне глув.

У Ади, 13. децембра 1889. год.

Перса Радујкова супруга. — **Роман и Сава** синови. 1—3

ОГЛАС.

Српска православна црквена општина у Кћу, издаваће своју на пијаци добро уређену гостионицу, на једну или више година почевши од 1. јануара по рим. 1890. год. под закуп. Јавна дражба одржаће се 17. (29.) децембра 1889. у 2 сата по подне у црквеној писарници, где се и услови сазнати и разгледати могу.

Из седнице црк. одбора држане у Кћу 9. (21.) децембра 1889.

Живојин Боришев перовођа. — **Нестор Радукин** председник. 3—3

ЗЕЈТИН

луштички извретан, природно вкусан и сладак, које му особине само земљиште даје, те због чега одавно ужива одличност и предност према другом зејтину. Ја га набављам непосредно из најчистијих кућа које га приређују — избирајући маслине — по мом напутку, тако, да је у свему потпуно чист, што није од мале вредности за сваку отмењу српску кућу, која чистоћу воле.

Разашиљем га поштом у блеханим сосудима (никслама) по 5 кила уз поузеће по фор. 3.50 најфинији. Находи се код мене и маслина сваке врсте.

Никола Михајловић,
Castelnuovo di Cattaro Dalmatien.

Д. П. РАНИСАВЉЕВИЋ, ПАНЧЕВО.

Пошљите ми од вашег изврсног зејтина по ново 5 кила, са прво послатим којега смо потрошили, били смо подпуно задовољни. 6—

СРПСКА ШТАМПАРИЈА
Дра СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА
У НОВОМ САДУ

удешена и снабдевена сваким штампарским материјалом, израђује свеколике штампарске послове брзо и јефтино, препоручује се

СЛ. ПОЛИТИЧКИМ И ЦРКВЕНИМ ОПШТИНАМА

са својом јефтином и угледном израдом општинских тискарија сваке врсте.

НАШИМ СЛ. ЦРКВЕНИМ ОПШТИНАМА

препоручујемо

ЦРКВЕНЕ МАТРИКУЛЕ

штампане на прописаној хартији, правој кончаној „Dyos-Györi“ у великом формату 45—59 сантим.

Уз ово се примећује, да је само оно права хартија ових матрикула, која има поменуту величину и која има слепа слова (Wasserdruck) са именом ове хартије „DYOS-GYÖRI“

Цена је знатно спуштена и рачунамо табак по 4 новч. а за наручбине преко 100 табака

САМО 3 НОВЧИЋА ОД ТАБАКА.

Нашим гг. трговцима препоручујемо јефтину израду

РАЧУНА и ЦЕНОВНИКА,

трговачке коверте са фирмом штампамо 1000 комада по 1 фор. 50 новч., 2 фор., 2 фор. 50 новч. и 3 фор.

ВИЗИТ-КАРТЕ

сваке врсте и у разној величини 100 комада по 30 новч., 40, 50, 60, 70 новч., па до најскупљи.

ПОЗИВ.

ГГ. чланови „Сремско-карловачке задруге за међусобно помагање и штедњу у Сремским Карловцима“ позивају се у

IV. РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

која је одређена на дан 18. (30.) јануара 1890. у 9 сати пре подне, а састаће се у просторијама гимназије.

ДНЕВНИ РЕД:

1. Избор скупштинског председника.
2. Извештај управљајућег одбора.
3. Извештај ревизионог одбора и предлог истог о подели чисте добити.
4. Опросница управљајућег и ревизионог одбора.
5. Избор подуправитеља.
6. Избор управљајућег одбора.
7. Избор ревизионог одбора.

3—3 **УПРАВА.**

ДО САДА ЈОШ НЕНАДМАШЕНО.

В. МАГЕРА

права, очишћена

МАСТ ОД РИБЉЕ ЈЕТРЕ
(LEBERTHRAN)
ВИЉЕМА МАГЕРА У БЕЧУ.

DORSCH

Испитано од првих медицинских ауторитета због лаке сварљивости и за децу препоручено и прописано, као најчистије, најбоље, најприродније и приповнато као средство, које најбрже дејствује против грудних и плућних болести, против скрофула, отока и краста, кожних и болести у жлездама, против слабости и т. д., може се — флаша по 1 фор. — на фабричном слоништу, Беч, III., Bez. Neumarkt 3., као и у највише апотека и спецерајских трговина, у аустро-угар. монархији праве ове масти добити.

У Новоме Саду: код гг. К. Б. Грозингера, Г. Плавшића, апотекара. Браће Вагнера и Љ. Стефановића, трговаца. 8—18

Власник и издавалац Милица Томић рођ. Милетић. — Одговорни уредник Јаша Томић. — Српска штампарија дра Светозара Милетића.